

Про наші календарно-пасхальні проблеми

Ситуація: «Захід» відзначає свято Різдва 25 грудня, «Схід» - 13-ма днями пізніше, у січні, одних дивує, інших навіть дратує. Бо ж тут - проблема календарна, адже від року Різдва ведемо наше літочислення! А «Сонце ж – одне для всіх»... Тож не дивно, що серед газетних публікацій регулярно появляються тексти, які стосуються аж *п'ятьох* окремих питань:

- 1) «чи Ісус Христос справді народився 25 грудня?»,
- 2) «чи ця подія відбулася саме в році, який прийнято першим «нашої ери»?
- 3) «які царі (чи то мудреці-волхви або ж астрологи) прийшли поклонитися Новонародженому, скільки їх було і яке світило вело їх зі Сходу аж до Вифлеєму?»
- 4) «скільки дітей убито за наказом царя Ірода» ?

Є ще й 5-те - *питання «родоводів»*, яке дивує з двох поглядів: а) чому різниця в кількості поколінь «від Давида до Йосифа» сягає аж 15? (у Матвія їх 26, в Луки ж – 41); і б) якщо Ісус не син Йосифа, то який смисл у цьому?

Відповіді на ці питання навіть авторитетних особистостей як у газетних публікаціях, так і в поважних монографіях, зазвичай нечіткі. Тож доводиться згадувати слова, сказані апостолом Павлом у Посланні учневі Титу (3:9): «Безглуздох же питань, родоводів, спорів та суперечок про закон уникай, бо вони безкорисні і марні». Як і вкрай важливе, написане ним в іншому місці: «Буква убиває, а дух животворить» (2 Кор. 3: 6) !

Тут, очевидно, доводиться враховувати декілька факторів:

а) **вплив певних астрологічних уявлень**, «сліди» яких міцно укріпилися хоча б у назвах днів тижня: неділя – «день Сонця», понеділок – «день Місяця» і т.д. – «усіма мовами Європи (як ось, англійське – Sunday, Monday, німецьке Sonntag, Montag і т.д.), але й багатьох народів Азії»;

б) **зумисні вставки** з метою скомпрометувати зміст тексту;

в) ті чи інші **домисли переписувачів**, які особисто не були свідками описуваної події, але які вставляли їх «із найкращими намірами».

Щодо 1-го. Є твердження, за яким дату Різдва «суміщено» з моментом, коли, після закінчення польових робіт у найкоротші дні року (17 – 24 грудня), римляни святкували *Сатурналії* - на честь бога землеробства Сатурна. Цю заміну «поганського на християнське» здійснив у 350 р. папа Юлій I, таке рішення прийнято на Третьому (Ефеському) Вселенському Соборі (431 р.).

Звертають увагу на метеорологічні умови в Палестині: у жовтні тут розпочиналася холодна дощова пора, у грудні ж навіть зі снігопадами. І пастухи заганяли свої отари до кошар, отже – не могли «жити в полі і вночі стерегти свої отари», як про це написав Лука (Лк. 2:8). Тож припущень щодо календарної дати Різдва упродовж багатьох століть було безліч – «від жовтня до травня». Як відомо, Папа Іван Павло II сприймав це із розумінням.

Можна уточнити: дата 25 грудня на початку н.е. була близькою до моменту зимового сонцестояння, точніше – дві доби після нього, тобто «нове Сонце саме тоді народилося»...

Щодо 2-го. Епоха (вихідна «точка») нашого літочислення - це 44-й рік правління Августа, 754-й рік від заснування Риму. Вона є стовідсотково умовною, і з цим згідні всі. Бо ж цар Ірод Великий, при якому нібито народився Христос, помер чотирма роками раніше, це істориками доведено. Тому звичним уже стало твердження, за яким Ісус Христос народився у 6-му

(навіть у 7-му) році до н.е. (бо ж мала бути втеча в Єгипет, очікування смерті Ірода, повернення в Назарет).

Більш прийнятною однак є версія санкт-петербурзького вченого Владислава Фролова: *в євангеліях йдеться про іншого Ірода* – про Ірода Антипу (сина того згаданого), тетрарха, правителя Галілеї (4 р. до н.е. – 39 р. н.е.). І, напевне, найчіткіше прояснює цю календарну ситуацію рік смерті Івана Хрестителя. Адже з «Іудейських старожитностей» Флавія випливає, що Іродіада стала дружиною Ірода Антипи у 34 р. н. е. Стурбований тим, як народ сприймає слова Івана Хрестителя, Ірод у 35-му році садить його у фортецю і незабаром (на вимогу Іродіади) страчує. А через декілька місяців після хрещення в Йордані і страти Івана Хрестителя було розп'ято Ісуса Христа.

Що це відбулося саме в 36 р. н.е., за словами В.Фролова, свідчить «Самарянська хроніка». І про той же рік розп'яття Христа - 4-й рік 203-ї Олімпіади, посилаючись на грецького історика Флегона (III ст.), пише у своїй «Хроніці» Михайло Сірієць (XII ст.), Патріарх Антіохійський. Отже, найімовірніше, ***перша Пасха випала на неділю 25 березня 36 р.***

Відповідно, за В.Фроловим, зміщується і рік народження Ісуса Христа. Так, у Євангелії від Луки є дві вказівки щодо цієї дати: 1) «за часів Ірода, царя Юдейського» (Лк. 1: 5) і 2) «..тими днями вийшов наказ від кесаря Августа переписати всю землю. Цей перепис перший відбувся тоді, коли владу над Сирією мав Квіріній ..» (Лк.2: 1 -2). Як згадано, правителем Галілеї тоді був Ірод Антипа, якого також величали царем (Мр. 6: 14, 22, 25, 26, 27, 28; Мт.14: 9).

Отже, Сульпіцій Квіріній, як легат Сирії у 6 – 10 рр. н.е., робив перепис та оцінку майна населення на підвладній йому території в Іудеї (яку перед тим було приєднано до складу римської провінції Сирії) у 6 – 7 рр. Так що насправді роком народження Христа цілком може бути 6-й рік н.е. ***І цар Ірод був, «але не той, і дітей у Вифлеємі він не убивав».***

Щодо 3-го – про «царів» (кажуть, все ж доцільніше їх називати мудрецьми, астрологами), яких «зоря» привела на поклін до Новонародженого і які, поспілкувавшись з Іродом,

підштовхнули його на важкий злочин – на убивство дітей у Вифлеємі. Вони нібито - «історичні особи, що жили на території Ірану». Там начебто віднайдено їхні тіла, які у XII ст. «невідомим чином перевезено в Німеччину», де вони й зберігаються «у золотому ковчезі з діамантами». Їх імена нібито Гаспар, Мельхіор та Бальтазар (щоправда, «у східній Церкві вважали, що цих мудреців було 12»).

Ті «царі», як і «дохристиянські боги, іменами яких названо планети», стали «елементами європейської культури», конкретно в нас навіть «дійовими особами вертепів». Нехай! Але що? Як елемент фольклору....

Про 4-те – убивство дітей у Вифлеємі за наказом Ірода. Як зазначив В.Фролов, зразу після смерті Ірода Великого в Рим прибуло посольство іудеїв у складі 50-ти чоловік. Імператору Августу були перераховані усі злочини, які вчинив Ірод за час свого правління в Іудеї (хоча б – убивство своєї дружини і двох синів), але в цьому переліку нема жодного слова про убивство немовлят у Вифлеємі! А воно ж за його наказом там нібито було убито, як зазначається у православних календарях, 14 000 дітей (щоправда, у католицьких джерелах мова йде про 20 – 25, у протестантських про «не більше дюжини»). Насправді ж, мабуть, «цей сюжет не є історичним фактом»... Як і мандрівка «царів», як і «зоря», яка їх вела. Усе це гарна, охудожнена/астрологічна вставка (про це писав, зокрема, сто років тому польський письменник Анджей Немоєвський)...

Щодо 5-го. Різниця в числі поколінь «від Давида до Христа» (а це $41 - 26 = 15$) відповідала б неоднозначність у часі в $15 \times 20 = 300$ років. До того ж є здивування: «чому в Матвія такий то син Давида, а в Луки - інший, як і наприкінці – різні імена батька Йосифа»? А ще: якщо Ісус – не син Йосифа, то навіщо ці родоводи?

Примітки до «Нового Завіту» (Львів, 1994 р.), є непереконливі: бо ж «тут поняття родовід вживається не в біографічному, а в богословському значенні» (с. 11), «Ісусові родоводи... мають схематичний характер і повчальну мету...

Обидва... підкреслюють Божий план» (с. 663). Якого масштабу? Для кого?...

Тож неминуче «на весь ріст» постає **проблема вставок**, питання **спотворення первісних текстів євангелій**.

Про вставки, про втручання з метою їх спотворення говорив ще Цельс (I – II ст. н.е.): «вони (християни) безліч разів переробляють свої тексти». Певний аналіз цього питання і відповідь на нього дав Ориген (185 – 254) у своїй праці «Проти Цельса». Про це мовиться у створеній наприкінці XIX ст. «Толковой Библии» О. П. Лопухина (т. 2, Минск, 2001), де зазначено: «багато що в цьому тексті змінювалося, на що скаржилися у свій час, наприклад, Діонісій Коринфський, св. Іринея, Климент Александрійський та інші. Зміни вносилися до тексту навмисно і ненароком.. Таким чином, текст новозавітний міг би дуже рано, ще протягом 2 – 4 століть, бути зіпсованим, якби Церква не подбала про його збереження... Особливо старанно займався відновленням правильного тексту Ориген... » (с. 560).

Оригінали усіх новозавітних книг загинули, є лише копії з них – Синайський, Александрійський і Ватиканський кодекси, датовані IV – V ст. н.е.

Є мова про вставки і в згаданому вище «Новому Завіті». Як ось щодо гл. 13 «Євангелії за Марком» (с.131): «Попередній і наступний тексти вказують ясно, що згодом цю главу додано». І далі (с. 229): «Четверте Євангеліє не дійшло до нас у первісній формі. В деяких місцях відчуваються пізніші переробки, якими намагалися, дивлячись на загальне церковне передання і практику, справити деякі незрозумілі місця та неясності. «Прощальна проповідь» (гл. 15 -16), архієрейська молитва (гл. 17), і також остання 21 гл. є в цьому Євангелії виразним пізнішим додатком. У самому Євангелії первісний порядок, здається, був порушений (напр.. гл. 5.1 – 12.50)».

Гріхом було б замовчати книгу І.Каганця «Пшениця без кукілью» (Терн., 2006, наклад 8000 прим), хоча подекуди висновки її автора є занадто категоричними...

Тож, нагадавши собі усе сказане вище, заспокоймося. «Нічого уже не вдієш»: вставки були. **Було зловмисне втручання у первісні тексти.** Було створено і чи не 50 згаданих *апокрифів* – псевдоевангелій. З одного із них - із «Євангелія від Якова» навіть маємо увесь цикл Богородичних свят, хоча, тим не менше, це євангеліє Церквою не прийняте – надто багато в ньому видумок... Таких, як у французького історика релігії Е.-Ж. Ренана (1823 – 1892), який у книжці «Життя Ісуса» розповідає про чотирьох Його братів. Те ж повторила недавно одна із поважних газет: «Історичні дослідження показують, що Марія була звичайною дівчиною», що «вони з Йосифом жили повноцінним подружнім життям». Що «з непорочним зачаттям Марії вийшла просто скандальна історія, і винні у тому греки, котрі приписали реальним історичним постатям чимало чудес, аби сформуванню християнство як релігію».

Напевно, було б краще/цікавіше, якби замість цих небилиць частіше публікувались описи справжніх див, якими переповнена Природа. Щось найновіше про *партеногенез* (від грецького «партенос» - незайманиця і «генезіс» - породження) – *одну з форм статевого розмноження тварин і рослин, при якій жіночі статеві клітини розвиваються без запліднення, інша назва – дівоче розмноження.* Тобто, як виявляється, природа «здатна реалізувати» розмноження з незапліднених яєць (а конкретно, як це стверджують біологи, жіночі яйцеклітини закладаються у ще ненароджених дівчаток на восьмому тижні вагітності їхніх матерів). Щоб таке трапилося, досить аби з початком розвитку організму в його статевих клітинах зберігся подвійний набір хромосом. Хіба це не одна із тисяч великих таємниць *Природи*? Тому й відзначаємо Непорочне зачаття Діви Марії...

Тож було б доречним перед певними питаннями *зупинятися і помовчати.* З поваги до дідів і прадідів, які у щось вірували, *не підозріваючи навіть,* що це щось матиме «колись» наукову основу.

Перелічені вище проблеми аж ніяк не можуть захитати віру в Творця, Який *через творіння рук Своїх стає видимим* (Посл. ап. Павла до римлян, 1: 20). Адже минулі сто років стали *століттям інформації*, упродовж якого все міцнішало розуміння того, що наявність на Землі розмаїття молекул ДНК (в яких *закодована, зашифрована* дивовижно складна інформація про будову певних живих організмів та їх окремих систем і про шляхи їх відтворення в наступних поколіннях) є незаперечним доказом дії Творця.

І ось це визначальне: «так полюбив Бог світ, що Єдинородного свого Сина дав, щоб кожен, хто вірує в Нього, не загинув, а жив життям вічним» (Ів. 3: 16). Конкретніше маємо: Бог «послав Сина у світ» (Ів. 3: 17), бо *Він полюбив світ, а не окремо взяте плем'я...*

Про те ж, що Він добрий, свідчить краса, кожна квітка, яка є в цьому світі. Саме це і сказав Конан Дойль: «Доки є краса, можемо надіятися».

За словами св. Василія Великого, *людина – це звір, якому звелено піднятися до неба*, тобто, *зростаючи духовно, підійматися до свого Творця*. Спотикаємось, чинимо гріх. Але Син каже: *«Покайся і йди вперед, твій гріх Я взяв на Себе»*. Тож, натхненні цим, мусимо *щомиті здавати екзамен, підійматися «від звіра до неба» - до нашого Творця*.

Важливою (аж до нудоти) є проблема календарної єдності християн. Ось типове: приїжджає (у листопаді місяці) українська делегація до Вселенського Патріарха (у Стамбул, колись - Константинополь) і виявляє: у момент приїзду *вони святкують Михайла, ми – Димитрія!* Бо *наш* календарний Михайл «буде» ... через 13 діб.

Християни ж не повинні дивувати світ незгодами, які поширюються аж до календарних дат, в які вони відзначають одні і ті ж події...

А все – від того, що запроваджений у Римі в 45 р. до н.е. юліанський календар виявився неточним: за кожні 128 років весняне рівнодення зміщувалося на одну добу в бік від 21-го березня до лютого. А це не враховувалося при обчисленнях дат

Пасхи і призводило до насмішок з боку іудеїв (конкретно у ХУ ст.): «що це у вас за календар такий, вам давно уже пора постити, а ви чотири тижні ще їсте м'ясо!». І після чи не 200-річних обмірковувань Церкви Папа Григорій XIII провів реформу – усунув похибку (на той час) 10 днів і повернув весняне рівнодення на 21 березня - на те число, коли воно було на початку IV ст.. – в час 1-го, Никейського собору.

Першим кроком до бажаної згоди у християнській спільноті став *перехід ряду Православних Церков на «новоюліанський» календар*, запропонований у 1922 р. югославським астрономом Милутином Миланковичем (1879 – 1958). У цій системі узгодження календарного року з тропічним досягається правилом: «заклучні» роки століть є високосними, якщо при діленні числа року на 9 остача рівна 2 або 6. Тож високосними є роки 2000, 2400, 2900, 3300 (остачі відповідно 2, 6, 2, 6). Тут у циклі з 900 років налічується 682 простих і 218 високосних, а це – 328 718 днів. І середня тривалість календарного року – 365,24222, похибка ж в одну добу накопичується за 40 000 років. Отже, до 2800 р. цей календар не відрізняється від григоріанського, але його найменування *«принципово не те»...*

У 1923 р. скликаний Патріархом **Мелетієм IV** у Константинополі «Всеpravославний конгрес» прийняв рішення про перехід на цей календар. Його й запровадив з 1 березня 1924 р., проте лише *для відзначення нерухомих свят*, наступник Мелетія Патріарх **Григорій VII**. Тобто, з одного боку, було суміщено дати юліанського календаря з датами григоріанського. Однак Пасху, як і раніше, мали святкувати в день, визначений за Александрійською, тобто традиційною pravославною пасхалією, *приймавши днем умовного весняного рівнодення 3 квітня і зберігаючи пасхальні межі з 4 квітня по 8 травня включно.*

Цей варіант календаря у 1924 р. прийняли Румунська та Елладська (Грецька) Церкви, а поступово й інші – Александрійська, Антіохійська, Американська Pravославна, Фінляндська, Болгарська і ін. У наш час юліанського календаря

(«у повному обсязі») дотримуються лише Єрусалимська, Російська, Сербська та Грузинська Церкви, православні та греко-католики в Україні, а ще – в деяких Церквах відбувся розкол на «старостильників» і «новостильників».

Одна з головних причин неприйняття цього варіанту така. В понеділок, що настає за неділею Всіх Святих (перша неділя після П'ятидесятниці – «Зелених свят»), розпочинається піст – **Петрівка**, в якому налічується від шести тижнів (коли Пасха 4 квітня) до одного тижня і одного дня (якщо Пасха 8 травня). За кожні 532 роки (упродовж *Великого індікціону*) Пасха буває 8 травня чотири рази, 7 і 6 травня – по вісім разів, 5 і 4 травня – по 12 разів, 3 травня – 16 разів і 2 травня – 20 разів. За григоріанським календарем свято Петра і Павла відзначається 29 червня, отже – час від часу є така ситуація: **«Пасха випала на 3 травня, перша неділя по П'ятидесятниці на 28 червня». І в такому році Петрівки (посту) не буде!** Тим більше, якщо Пасха святкується 4, 5, 6, 7 чи 8-го травня. А коли вона 2 травня, то посту лише один день: це понеділок 28 червня, бо наступного, 29-го дня свято Петра і Павла.

Неважко обчислити, що Петрівки не буде (в середньому за 532 роки) один раз за кожні дев'ять років. Конкретно у **XX ст. ситуація була такою**: Пасха 2 травня: 1926, 1937 і 1948 р., 3 травня – 1959 і 1964 р., 4 травня – 1975 і 1986 р., 5 травня – 1907, 1918 і 1929 р., 6 травня – 1945 і 1956 р., 7 травня – не було, 8 травня – 1983 р. Отже, за ці 100 років посту Петрівки не було 10 разів.

На XXI ст. маємо: Пасха 2 травня – 2021, 2027, 2032 і 2100 р., 3 травня – 2043, 2054 і 2081 р., 4 травня – 2059 і 2070 р., 5 травня – 2002, 2013, 2024 і 2097 р., 6 травня – 2040 р., 7 травня – 2051 р., 8 травня – 2078 р., тож цього посту не буде за ці 100 років 12 разів...

Отож **деякі православні ситуацію «рік без Петрівки» вважають цілковито неприйнятною**. Тому доцільно заглянути в «Правила Православної Церкви» (хоча б у двотомник **Никодима**, єпископа Далматинсько-Істрійського, М.,

1911, 1996, переклад із сербської). А там бачимо: *упродовж принаймні 1200 років християнський світ фактично знав лише один піст – Великий, передпасхальний, а ще – піст у середу й п'ятницю.*

У наш час завдяки Інтернету є можливості з'ясувати і календарні, і пасхальні проблеми незрівнянно ширше. Наприклад, там є змістовна стаття кандидата богослов'я **В.Ф.Хулапа** “Реформа календаря і пасхалії: історія і сучасність” (“Церковный вестник”, СПб, №3 за 2002 р.). За матеріалами, відшуканими в інтернеті, звертаємо увагу на те, що 69-те Апостольське правило (див. кн. **И.Стратилатова** “Древность и важность Апостольских правил” С.-Пб. 1996, с. 126, також с. 8-9, 67 і 69-70) *однозначно утверджує піст “у святу чотиридесятницю перед Пасхою, а також у середи і п'ятниці* (однак при цьому категорично виключаючи суботи і неділі – див. Правило 64). Щодо посту Петрівки, то попри згадки про нього св. Афанасієм Великим, Амвросієм Медіоланським та ін. впевнено можна сказати: *лише в Антіохійського патріарха Феодора Вальсамона (XII ст.)* чітко зазначено: “За сім днів і більше до свята Петра і Павла усі вірні, тобто світські і монахи, зобов'язані постити, а ті, хто не постять, нехай будуть відлучені від спільноти православних християн”. Певну інформацію про всі пости отримуємо із серії “Как провести Петров (також – Рождественский, Успенский...) пост” – Издательский дом “Новая книга” Моск. Сретенск. монастырь, 1997 г.

Ось *інформація про Пилипівку*: Спочатку Різдвяний піст тривав в одних християн сім днів, в інших – дещо більше. На соборі *1166 р.*, який відбувся при константинопольському патріархові Луці, а візантійському імператорові Мануїлі, усім християнам “было положено хранить” піст перед великим святом Різдва Христового 40 днів. Антіохійський патріарх Вальсамон писав, що сам святійший патріарх сказав: хоча дні цих постів (Успенського і Різдвяного – ред.) не визначені правилом, “понуждаемся, однако, следовать написаному церковному преданию и долженствуем поститься от 15-го дня

ноября”. Отже, можна стверджувати, що цю *проблему постів, зокрема Петрівки, жоден Вселенський собор не розглядав і не затверджував*.

Тож не буде гріхом питання: якщо упродовж багатьох століть для християнського світу *Петрівка була навіть незнана*, то чому б не бути без цього посту один раз на дев’ять років заради того, щоб усім християнам спільно відзначати Різдво Христове, а серед інших – і свято Петра й Павла? І... не дивувати “нехристиянський світ” небажанням *бодай у чомусь* продемонструвати християнську чесноту – взаємну любов, смиренно пригадуючи слова **ап. Павла** і **бл. Августина**, що “Своїх знає лише Бог”.

І в справах календарно-пасхальних пам’ятати, що «буква вбиває» і що «суботу установлено для людини, а не людину для суботи» (Мр. 2: 27). Тобто – людина є «господарем календаря» і навіть повинна його удосконалювати, якщо отримала точніші наукові дані. Пам’ятаючи: усе це – маленький дріб’язок у великій, жахаючій аж таємниці нашого тут буття.

